

המצווה שבדבר, שיש לו למי שחייב לעשותה, שבר, כאלו ע"ז אבל עד כמה שנגע הדבר להחפצא של המצויה, כמו "צדקה" וכדי עצם, על זה לא מהני ה"כאי לו עשה", כי סוף כל סוף הצדקה, לא קיימ.

תשובה הגאון הגדול רבינו משה שטרנבו ש"
הכא שני, שלא זו בלבד שלבסוף לא עשה את המצויה, אלא
שנתן צדקה לבני אדם שאינם מהוגנים, המשתמשים בכיסו
הגנות, ובכה"ג אינו מקבל שכר.

תרירוץ א. יכשלו בני אדם שיודעים שאיןם מהוגנים?
האחרונים [הקובאים להלן (תרירוץ ג וועוד)] הקשו קושיה זו. וזה
(בבא קמא שם ד"ה אפיילו) כבר עמד על העניין, וכתב בשם הרוטשילד
שאינו מקבל שכר, מדובר באופן שידעע בעני שאינו הגון. אבל
ואפשר שהוא הגון, יש לו שכר, שהרי מכובן לשמש מצוה [זהות
כך, אתה גועל דלת בפני כמה עניים מהוגנים, במקום שאין ניסוחים
ובאמור' גדריה (ב"ק שם אות טנד) הוסיף לברא, שירימה בקידוש
אדם שהם יודעים שאיןם מהוגנים, ויתנו להם לשם כבוד וכבוד
אין מעשה מצוה כלל, שהרי יודעים הנותנים שאיןם עניים. ח'
טובה' ככל [זהינו אם נפרש ש'אינם מהוגנים' פירושו שאינם ע
ש'אינם מהוגנים' הכוונה שהם עניים רשותם, וכיון שהנותנים אף הם
לומר שיכשלו בהם בידיען. וראה עוד להלן (תרירוץ לא)].

תרירוץ ב. באופן זה ניכר שעושים לצורך ע"ז?

דברי שאל (לבעל שואל ומשיב, ח"א ב"ק שם ד"ה ויהיו - השפלה)
שבצדקה יש שני מני כוונות: א. יש שנוטן ממשום שאינו גם
העניים ודמעת העשוקים, ואין זה לשם שמים. ב. יש
וחבינה על כך היא, שאם עושה ממשום צער עצמו, נתן גם
מהוגנים [כגון שחם רשותם], כדי להקל הצער מעלי. אך אם ע
ה' אינו עושה אלא למי שראוי לחזון אותן. וזה מה שביקש
בשעה שעושים הצדקה, הכשלים בני אדם שאיןם מהוגנים.

קונטרס התשובות

תשובות על שאלה מגליון שנה יא

הכשלים בני אדם שאינם מהוגנים

איתא בב"ק (טו, ב): אמר ירמיה לפני הקב"ה, רבונו של עולם אפיילו
בשעה שעושין צדקה, הכשלים בני אדם שאינם מהוגנים, כדי שלא
יקבלו עליהם שכר.

וז"ב, מה טעם אין מקבלים שכר כשנותנים צדקה לאדם שאינם הגון,
הא שניינו בקידושין (ט, א): אמר ר' באסי, אפיילו והשכלה לעשות מצוה ונאנס
ולא עשה, מעלה עליו הכתוב כאלו עשה. וא"כ אפיילו כשנותנים
צדקה לבני אדם שאינם מהוגנים מקבלים שכר, כיון שבאו לעשות מצוה
ונאנסו. [יש לדעת, האם יש לחלק בהזה בין מצוות שבין אדם
לחבירו, וצ"ע].
(גליון קכת עניין מצוות שבין אדם לחבריו אות ד)

תשובות הגאון הגדול רבינו חיים קניגסקי שליט"א

שבר כראוי

תשובות הגאון הגדול רבינו ברוך מר讚כי אזרחי שליט"א

הסגולות המייחדות שיש לצדקה, כמו "צדקה תצליל ממות", "ציון במשפט
תפדה ושבה בצדקה", "עשר בשבי שתתעשר", כל אלו, תלויות או נבעות מן
ה"צדקה" שבדבר, לא מן ה"מצויה" שבדבר.

ומצינו כן בעוד מצוות, כמו "תלמוד תורה", שקיים העולם תלוי בו, שאין סגולה
זאת תלואה או נבעת מן המצויה שבדבר, אלא מן ה"תלמוד תורה" עצמו. [וכן
עוד צי"ב].

ונראה שקרוב אולי לומר, שה"מעלה עליו הכתוב כאלו עשה", נאמר על

המצווה שבדבר, שיש לו למי שחויב לעשotta, שכר, וכךilo עשה את המצווה. אבל עד כמה שנגע הדבר לחפזא של המצווה, כמו "צדקה" או "תלמוד תורה" וכדי' עצם, על זה לא מותני ה"כאיilo עשה", כי סוף כל סוף, את החפזא של הצדקה, לא קיים.

תשובה הגאון הגדול רבי משה שטרנבוך שליט"א

הכא שני, שלא זו בלבד שלבוסף לא עשה את המצווה, אלא גם עשה עבירה, שכן צדקה לבני אדם שאינם מהוגנים, המשמשים בכספי למטרות שאינן הגנות, ובכח"ג אינו מקבל שכר.

תירוץ א. יכולו בני אדם יודעים שאינם ההוגנים

האחרונים [המובאים להלן (תירוץ ג ועוד)] הקשו קושיה זו. והנה בNUMBER יוסף (בבא קמא שם ד"ה אפיין) כבר עמד על הענין, וכתב בשם הרמ"ה, שמה שאמרו שאינו מקבל שכר, מודבר באופן שידוע בעייאנו הוגן. אבל אם איינו מכירו, ואפשר שהוא הוגן, יש לו שכר, שהרי מכובן שם מצוה [והוספה], שאם לא תאמר כן, אתה נועל דלת בפני כמה עניים מהוגנים, במקום שאינם ניכרים].

ובאמרי גדריה (ב"ק שם אות טנד) הוסיף לבאר, שירמיה ביקש שיכולים בני אדם שהם יודעים שאינם מהוגנים, ויתנו להם שם כבוד וכדומה, ובאופן זה אין מעשה מצוה כלל, שהר יודעים הנוטנים שאינם עניים, ואין כאן מחשבה טוביה' כלל [זהינו אם נפרש ש'אינם מהוגנים' פירושו שאינם עניים. וש שביאו, שאינם מהוגנים' הכוונה שהם עניים רשיים, וכיון שהנותנים אף הם רשיים, יש מקום לומר שיכלו בהם ביודען]. וראה עוד להלן (תירוץ לא)].

תירוץ ב. באופן זה ניכר שעושים לצורך עצם

דברי שאל (לבעל שואל ומשיב, ח"א ב"ק שם ד"ה ויהיו - השני) ביאר כעין זה, שבצדקה יש שני מיני כוונות: א. יש שנותן משום שאינו יכול לסביר צער העניים ודמעת העשוקים, ואין זה לשם שמיים. ב. יש שנותן לשם כבוד ה' ובחינה על כך ה'יא, שאם עושה ממשום צער עצמו, נותן גם לבני אדם שאינם מהוגנים [כגון שם רשיים], כדי להקל הצער מעלייו. אך אם עושה לשם מצות ה', איינו עושה אלא למי שראויל להונן אותו. וזה מה שבקש ירמיה, שאפיינו בשעה שעושים הצדקה, הסבירם לבני אדם שאינם מהוגנים, כדי שלא יקבלו

שאים מהוגנים

לפני הكب"ה, רבונו של עולם אפילו בני אדם שאינן מהוגנים, כדי שלא

ר' כשנותנים הצדקה לאדם שאינו הוגן, אפילו חשב לעשות מצוה ונאנס צילו עשה. וא"כ אפילו כשנותנים בכספי שכר, כיון שבאו לעשות מצוה מצוות שבין אדם למקום, למצאות שבין אדם ליהו קכל עני מצוות שבין אדם להביו אוטה)

ח' חיים קנייסקי שליט"א

כראוי

ברוך מרדכי אורה שליט"א

ש" הצדקה תציל ממות", ציון במשפט שתעתשר", כל אלו, תלויות או נבעות מן דברה.

דרה, שקיים בעולם תלוי בו, שאין סוגלה בר, אלא מן ה"תלמוד תורה" עצמו. [וכן

עליו הכתוב כאילו עשה", נאמר על

ולפי זה לא קשה מילאנו ולא עשהו, שהרי כאן לא ניתן לשם מטרת
ההוגנים, הרי זה מבטל מצות עשה, שמשמעותו אותו עניין רוחני
מא,שרה אילו היה מכוון לשם מצוה, היה נחשב לו הדבוק
עשה. וזה מה שאמר ירמיה ('ירמיה י', כב) 'בעת אפר' [בעניין רוחני]

ה'ז

עוד תירץ **קובץ העורות** (שם), שירמיה בקש شيء כמו שיכשלו בבר מלהוננים, כדי שיפסידו את שכר **המעשה**. אבל באמת שכר להם, משומש שרצוי לתחת צדקה [זמנה שאמרו (ספריו שם) שאם אבד עני הגון מתפרק, הרי ששכר מעשה בידו - זה דוקא כמשמעותה].

תירוץ ג

רב פנינים ('ע' קנב) תירץ, שבאופן שנותן צדקה לעני הגון
שלישה דברים: א. על עצם הנתינה. ב. על מחשבתו הסובב
שנהנה ממנו הענו, ובפרט אם על ידי קבלתו מצא נחת לשל-
הנותן לעני שאינו הגון, מקבל שכר על הנתינה ועל מה המושך |
אינו מקבל שכר על הנאת הענו, משום שהוא רמאי, ולא ח-
כם עבמי שהוא רשע). וירדימה קללם שיכשלו בעניינים אלו, כדי
שילם ארבל ממלכת יברלו שורר.

הברון

אכורי גדליה (פתח דבר שם ד"ה אולם) תירץ, שיש לחלק בזה אדם במקום, למצות שבין אדם לחבריו [כפי שרmono בשאלת ר' יונה] זה ש'מעלה עליו הכתוב כאלו עשה/, נאמר דווקא בסame place, שכןו שנטכוין לעשות המצוה, יש בזה כבר מעלה במצוות שבין אדם לחבריו, בפשטות יסודם הוא שתתמלל ואם תבירו לא קיבל מבקשו, אף שהנותןナンס, אין זה חוץ ונמצא שאם נתן אדם צדקה לעניים שאינם מוגנים, אף ש לא קייח המצווה וזהיא מכמה מקורות לדבר, וראה עוד בפניהם

עליהם שכר. משום שבאופן זה ניכר מותך מעשייהם שאינם עושם לשם מזכות ה', אלא להנאת עצםם, כדי לוגול מעלייהם את הצער וההתoga. לפה יש לישב קושי'תנו, שבאופן זה שניכר הדבר שאינו עושה לשם ממשים, אלא לצורך עצמוו, לא נאמר הכלל (קידושין שם), שאםナンס ולא עשה המצויה, מעלה עליו הכתוב כיילו עשאה [אבל מכל מקום אם נתן לעניים הגוניים גיברל שיר. מבנואר בתירוץ הבא].

תירוץ ג. שני חלקים במצוה

קובץ העורות (לגר"א וסדרמן; ביורי אגדות סי' ג אות ב-ו) הקשה קושיה זו. ובair, שיננס שני חלקים בכל מצוה: א. תועלת ותיקון הנעשית מוחמזה, שמחמת תועלת זו ציווה הקב"ה לעשותה. ב. עצם קיומ רצון הש"ת שצינו על כך.adam שחשב לעשות מצווה ונאנס ולא עשה, שמעלה עלי הכתוב כאילו עשהה, הכוונה שנחchang כאילו קיים מצות הש"ת, אבל התקיון שבא על ידי עצמו.

לפי זה תירץ, שאותם אנשי עוננותה שהו רשעים גמורים [כמפורט ברש"י ב' ט, ב ד"ה ויהיו] ותוספות (ב'ק שם ד"ה אפיקו), שכונת ירמיה לאנשי עוננות שהו רודפים את נפשו, וכשהיו נזונים צדקה בודאי שלא כיוונו לשם מצווה אלא להתפרק, אם יכשלו בבני אדם שאינם מהוגנים, לא יהיה להם לא שכר מעשה, ולא שכר מחשבה. אך אם יתנו לבני אדם מהוגנים, יהיה להם שכר ממשעה המצויה, שהרי אפיקו נאבדה לאדם סלע ומוצאה עני מתרברך (ספר דברים רג, הובא ברש"י דברים כד, יט). [וכען זה ביאר דברי שאל (שם ד"ה בעט), יזכיר מושל על בר וורה עד בזת על הצד (חולין נד, ב ד"ה בא וורה)].

הברוחן מרכז לחיים יושב ונענשיהם בעידן ר'תחה

ומצאנו בלב זה בשום מקום את החקלאי אחד הנונג אבל כמשמעותו אדם שאינו הגון, אין מרגניתא דר' ב' (לבעל ברוך טעם, לקוטים עמי' קצ') בגין עניין זה, שהנה כל המצוות צרכות כוונה [ראו להלן (תירוץ יח)], אמנם צדקה מתקבלת גם כשאינה בכוננה נאותה, וכפי שאמרו חז"ל (פסחים ח, א) שהאומר 'סלע זו לצדקה בשבייל שיחיה בני', הרי זה הצדיק גמור, וכן אמרו (שבת קיט, א) 'עד ששביל שתתעשר', ונאמר (מלאכי ג, י) 'ובחנוני נא בזאת', ואפילו אם אבד סלע ומצאנו עני מתרך (ספריהם שם).

מושום שבאופן זה ניכר מתווך מעשיהם שאינם עושים לשם להנאת עצם, כדי לגלל מעיליהם את הצעיר והותגה. לישיב קושיינו, שבאופן זה שניכר הדבר שאיןו עשו לשם כורך עצמו, לא נאמר הכלל (קידושין שם), שאם נאנס ולא עשה עליו הכתוב כאילו עשה [אבל מכל מקום אם נתן לעניים הגונים בוואר בתירוץ הבא].

תירוץ ג. שני חלקים במצבה

(לג"א וסדרמן; ביאורי אגדות ס"ג אות ב-ו) הקשה קושיה זו. ובair, חלקים בכל מצבו: א. תועלת ותיקון הנעשית מהמצואה, שמהמתווה הקב"ה לשוטה. ב. עצם קיים רצון הש"ת שצינו על כן. ב' לשעות מצואה ונאנס ולא עשה, שמעלה עליו הכתוב כאילו נהנה שוחשכ באילו קיים מצות הש"ת, אבל התקין שבא על ידי זה לא נעשה על ידי מחשבתו בפני עצמה.

בדין, שאוותם אנשי ענתות שהיו דשעים גמורים [כמבואר ברש"ג] ותוספות (ב"ק שם ד"ה אפילו), שכונת ירמיה لأنשי ענתות זה היהו, וכשהיו נתנים צדקה בודאי שלא כיוונו לשם מצואה, את נפשו, אך אם יכשלו בבני אדם שאינם מהוגנים, לא יהיה להם לא שכר מזכה, שהוא אפס יתנו לבני אדם מהוגנים, יהיה להם שכר שכר מזכה. אך אם יתנו לבני אדם משלם ומזכה עני מתברך (ספרוי מזכה), שהרי אפילו נאבה לאדם סלע ומזכה עני מתברך (שם ד"ה בעת). על כן. וראה עוד בדף נד (חולין נד, ב ד"ה בא וראה).]

תירוץ ד. מבטלים עשה ונענשים בעידן ריתחא

דר"ב (בלבulp ברוך טעם, לקוטים עמי קצז) ביאר כעין זה, שהנה כל רoricות כונה [ראה להלן (תירוץ יח)], אמרם צדקה מתתקבת גם כוכונה נאותה, וכפי שאמרו חז"ל (פסחים ח, א) שהאומר 'סלע זו שביל שיחיה בני', הרי זה צדיק גמור, וכן אמרו (שבת קיט, א) 'עשר התתער', ונאמר (מלאכ"ג, י) 'ובחונני נא בזאת', ואפילו אם אבד סלע מותברך (ספרוי שם).

זה כשמיota את הסלע אדם הגון, אבל כשמיota אדם שאינו הגון, אין

כאן לא שכר מחשבה ולא שכר מעשה. נמצאו שם נתן לבני אדם שאינם מהוגנים, הרי זה כmbטל מצות עשה, שמעניןismo אותו בעידן ריתחא (מנוחות מא, א), שהרי אילו היה מכוכן לשם מצווה, היה נדרש לו הדבר כדי קיים מצות עשה. וזה מה שאמר ירמיה (ירמיה י, כ) 'בעת אפק [בעידן ריתחא] עשה בהם' [ולפי זה לא קשה מינאנס ולא עשה], שהרי כאן לא נתכוון לשם מצווה, וכפ"י שנטבאר].

תירוץ ה. באמית יקבלו שכר על המחשבה

עוד תירוץ קובל' העירות (שם), שירמיה ביקש שיכשלו בני אדם שאינם מהוגנים, כדי שיפסידו את שכר המעשיה. אבל באמית שכר המחשבה היה להם, משומ שרצו לתת צדקה [זומה שאמרו (ספרוי שם)] שאם אבדה לו סלע ומזכה עני הגון מתברך, הרי ששכר מעשה בידו - זהו דוקא כמשמעותה עני הגון, אבל אם מצאה עני שאינו הגון, אינו מתברך].

תירוץ ו. יקבלו שכר מעשה ומחשבה ולא על ההנהה

רב פנינים (עמ' קנב) תירץ, שבאופן שנותן צדקה לעני הגון, נוטל שכר על שלשה דברים: א. על עצם הנתינה. ב. על מחשבתו הטובה. ג. על ההנהה שנהנה ממנו העני, ובפרט אם על ידי קיבלתו מצא נחת לעסוק בתורה. אך הנוטן לעני שאינו הגון, מקבל שכר על הנתינה ועל המחשבה הטובה, אבל איינו מקבל שכר על הנאת העני, משומ שהוא רמאי, ולא חסר [יש לבאר כן גם בעני שהוא רשע]. וירמיה קללים שיכשלו בעניים אלו, כדי שלא יקבלו שכרسلم, אבל מכל מקום יקבלו שכר.

תירוץ ז. הכלל נאמר בנסיבות שבין אדם למקום

אמרי גדריה (פתח דבר שם ד"ה אלום) תירץ, שיש לחלק בזה בין מצות שבין אדם למקום, למצות שבין אדם לחבריו [כפי שרמזנו בשאלתנו]. והיינו שכלל זה שמעלה עליו הכתוב כאילו עשה, נאמר דווקא בנסיבות שבין אדם למקום, שכן שנטכו לעשות המצווה, יש בזה כבר מעלת קיום המצווה. אבל מצות שבין אדם לחבריו, בפשטות יסודם הוא שתתמלא מושאלת חבריו, ואם חבריו לא קיבלו מבורקשי, אף שהנותן נאנס, אין זה נחשב 'כאילו עשה'. לא קיים המצווה [והביא כמה מקורות לדברה, וראה עוד בפנימים מב' מדרשא (ויקרא

עם' קנה). וכךין זה תירץ רות יצחיק (דרמייה יי, כג), והוסיף לדון אם בדקה היא מצויה שבין אדם למקומו, או מצויה שבין אדם לחבריו. וראה מה שתירץ עוד בזאת.

תירוץ ח. בצדקה הנתינה היא רק 'מכשורי מצוה'

דברי שלמה (ס"ט) תירץ בכך ענין זה, שבמצאות בצדקה עיקר המצואה היא הכללית המצואה, שיתמאל חסרונו של העני. ולכן אין צורך כוננה למצואה [כמובואר לעיל (תירוץ ד)], משום שאין הנתינה חילך ממהמצואה, אלא 'מכשורי מצוה'. ומайдך גיסא, באופן שהעני אינו הגון, אינו מקיים המצואה [ולפי דבריו אפשר שזהו דוקא למצאות בצדקה, ולא בשאר המצאות שבין אדם לחבריו].

תירוץ ט. קיבלו שכר כ'איינו מצווה וועושה'

עוד כתוב דברי שלמה (שם), שבאופן זה שנאנס ולא עשה מצווה, מקבל שכר 'איינו מצווה וועושה', שהרוי ודאי שבאופן שהוא אונס, אינו מצווה על המצואה [יש לדון בה, שאפשר שזו רק פטור צדי, וכען 'דוחיה' ולא 'חותורה'].

ולפי זה תירץ, שירימה בקש, שיכשלו בני אדם שאינם מהוגנים, ועל ידי כך יטלו שכר 'איינו מצווה וועושה', שהוא פחוות ממצויה וועושה [כמובואר בקיושין (לא א'), וראה מה שישב עד לפ' זו].

תירוץ י. יחשדו בענינים הגוגנים שאינם הגוגנים

עוד תירץ דברי שלמה (שם), שירימה בקש, שכןגד מה שאוותם בני אדם חשודו [באשת איש או בזונה (ב'ק שם)], יכשלים הקב"ה שהם יחשדו בענינים מהוגנים, ויסברו שאינם מהוגנים, ועל ידי כך לא יתנו בצדקה כלל [וראה מה שהאריך, שבמצאות בצדקה מותר לאדם להביע עצמוידי חדש].

תירוץ יא. השכר הוא על צער הפסד המצואה

פנינים מביא מדרשא (ויראה עמי' קנט) תירץ לפי מה שכותב החתמים סופר (חולין פז, א ד"ה וחיבבו), שהטעם שהנאנס ולא עשה מצואה מקבל שכר, והוא משומש שמצטרע על המצואה שהפסיד, ועל צער זה מקבל שכר. וזה שיריך דוקא באופן שיודע שלא קיים המצואה, אז מצטרע על כך ומתקבל שכר, אבל בשנותן בצדקה לעני שאינו הגון, וסבירו שהוא הגון, אינו מצטרע כלל, כיון שהוחשב שקיים המצואה.

תירוץ יב. נתינה למורדים נחשבת כעוו

ספר חסידים (ס"א) כתוב: כתיב בקהלת (ד, א) 'טוב מלא חפניהם عمل ורעות רוח' וכו', כי טוב מלא כף כשאדם נוט עניים טירדו מנכסיהם, המלא חפניהם לעניים שאינם מוחים עמל ורעות רוח. ולא עוד, אלא שnochesh לו לעון, כשהוא נוט להם אתני זנות, ומקרים מורדים בהקב"ה בעולם. לפיך יתפ

לעולם שיזמן לו בני אדם מהוגנים.

ולפי דבריו יש לבאר, שירימה בקש שיכשלים ברשעים גנ

רשעים להכיעים, ומורדים בהקב"ה, או שיישו בכיסוף זה העיריות. וראוי לא), ולעיל בתירוץ הגרא"מ שטנובסקי, ובאופן זה נחשב הדבר בס

נתקים רצון ה' בזאה [וותנה במקורו חסד על ספר חסידים (שם) בזאת הגמרא בבבאי קמא (שם)]. וכותב שלכן אין מברכים על הצדקה, למקבל מעתים זו, ולא יצא ידי חותבת הצדקה. ומשמע בדבריו, שבס

מהוגנים, אינו יוצא ידי המצואה, גם אם אינם רשעים,etz"ע].

תירוץ יג. בצדקה זו אינה מהפכת הדין לרוח

החד"א (כסא דוד דרוש א ד"ה אמרתו) ביאר, שירימה רצתה שמהם, ואילו הצדקה מהפכת מידת הדין למידת רחמים (ראה יד; רשי"י בראשית ייח, טז), ולכן בקש מהקב"ה שיכשלים בזאת כווגנים. ואך שיכשלו בשוגג, מכל מקום הצדקה זו לא תחלה לרחמים [כען זה כתוב בספרו ראש דוד (שופטין ד"ה והלא)]. ולפי זה מיושב, שיתכן שבאמת קיבלו על כך שכר בעולם כזו אינה מהפכת מידת הדין לרחמים [יש שהסבירו, שהטעם ממידת הדין לרחמים, הוא משומש שמצד הדין מגיע לאדם זה הרחמים, וראה שארון השרי העני והנה על ידו. אבל בגין אדם שאינם מהוגנים, והינו שאוין עניין זה].

תירוץ יד. 'מתן בסתר' כזה אינו 'כופה ארכ'

מרוגניתא דר"ב (לקוטים עמי' קצז) ביאר כען זה, שהנה 'מתן בסתר' (משליל כא יד), אמונם המעליה של 'מתן בסתר' אינה אלא כסא Ark כאשר נותן לעני שאינו הגון, אף שאנו חייבים להחזיק

תירוץ יב. נתינה למורדים נחשבת כעוזן

ספר חסידים (ס"א) כתוב: כתיב בקהלת (ד, ו) 'טוב מלא כף נחת, מלא חפנים عمل ורעות רוח' וכו', כי טוב מלא כף כשאדם נותן ליראי שמים עניים שיידדו מרכסיהם, מלאה הפנים לעניים שאין מהוגנים, אשר בהם עמל ורעות רוח. ולא עוד, אלא שנחשב לו לעוזן, כשהוא נותן לפריצים, ונונן להם אתנני זנות, ומקרים מורדיño בהקב"ה בעולם. לפיכך יתפלל אדם להקב"ה שלא יתלווה אליו.

ולפי דבריו יש לבאר, שירמיה ביקש שיכシリם ברשעים גמורים [כגון שהם רשעים להכיעים, ומורדים בהקב"ה], או שיעשו בכיסוף זה עבירות. וראה עוד להלן (תירוץ לא), ולעיל בתריון הגראי' טוטונברון, ובאופן זה נחשב הדבר כאיסור, שהרי לא נתקיים רצון ה' בזזה [ונהנה במקומו חסד על ספר חסידים (שם) ציין מקורו לדברי], את המקרה בבבא קמא (שם). וכותב שכן אין מברכים על הצדקה, שיש לחושש שיש למתקבל מעתים זו, ולא יצא ידי חובת צדקתו. וכשמען מדבריו, שככל בני אדם שאינם מהוגנים, אינו יוצא ידי המצואה, גם אם אינם רשעים, וכו'].

תירוץ יג. צדקה זו אינה מהפכת הדין לרחמים

הtheid"א (כסא דוד דרשו א ד"ה אמרתו) ביאור, שירמיה רצה שמידת הדין תפגע בהם, ואילו הצדקה מהפכת מידת הדין למידת רחמים (ראה הנחומה כי תשא יד; רשי' בראשית יט, טז), וכך בקש מהקב"ה שיכシリם בניי אדם שאינם מהוגנים. אך שיכシリו בשוגג, מכל מקום צדקה זו לא תהפוך מידת הדין לרחמים [וכעין זה כתוב בספרו ראש דוד (שופטים ד"ה והלא)]. ולפי זה מি�שב, שיתכן שבאמת קיבלו על כך שכר בעולם הבא, אך הצדקה כזו אינה מהפכת מידת הדין לרחמים [ויש שהוסיף, שהטהעם שהצדקה מהפכת מידת הדין לרחמים, הוא משומם שמצד הדין מגיע לאדם זה ורחמים, מידה כגד מידה, שהרי העני נהנה על ידו. אבל בני אדם שאינם מהוגנים, והיו שאינם עניים, לא שיר ענן זה].

תירוץ יד. מתן בסתר' כזה אינו 'כופה אף'

מרוגניתא דר"ב (לקוטים עמ' קצ) ביאר כעין זה, שהנה 'מתן בסתר' כפה אף' (משל כי, יד), אמנם המעליה של 'מתן בסתר' אינה אלא כשותון לעני הганן, אך כאשר נותן לעני שאינו הганן, אף שהוא חיבים להחזיקו [כיוון שהאוכל

תץח' (ירמיה י, כג), והוסיף לדון אם צדקה היא מצואה שבין אדם לחבריו. וראה מה שתריע עוד בזה].

קיה והנתינה היא רק 'משירי מצוח'

כעין זה, שבמצאות צדקה עיקר המציאות היא תכלית של העני. וכן אין צורך כוונה למצואה [כמובואר לעיל תחינה חלק מהמצואה, אלא 'משכירי מצוח'. ומайдך הגון, אינו מקיים המצואה [ולפי דבריו אפשר שזזו דוקא מצאות שבין אדם לחבריו].

יקבלו שכר

'כiano מצואה וועשה' (ס), שבאופן זה שנאנס ולא עשה מצואה, מקבל שכר ורक פטור צדי, וכעין 'דוחיה' ולא 'חותורה'.

ביקש, שיכシリו בניי אדם שאינם מהוגנים, ועל ידי זה וועשה, שהוא פחות מממצא וועשה [כמובואר ישיב עד לפ' זה].

שדרו בענינים

הганנים שאינם הגאנן (שם), שירמיה בקש, שכגד מה שאותם בני אדם גונה (ב'יק שם), יכシリם הקב"ה שהם יחושו בענינים מהוגנים, ועל ידי כך לא יתנו הצדקה כלל וראה מה יותר לאדם להביא עצמו לידי חסד].

השכר הוא על צער הפסד המצואה

א עמ' קט) תירוץ לפ' מה שכתב החתום סופר (חולין שהאננס ולא עשה מצואה מקבל שכר, והוא משומם הפסיד, ועל צער זה מקבל שכר. וזה שירק דוקאם המצואה, שאז מצטרע על כך ומקבל שכר, אבל יני הганן, וסבירו שהוא הганן, אינו מצטרע כלל, כיון

המצוות, ולא הכוונה. ובאופן זה שהם מוכשלים בבני אדם שאינם אין כאן מצויה במעשהה. ולפי דבריו יש לישיב, שהוא שאמרו (קידושין שם) שאם נאנש ולא עט מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, הוא כדעה (עירובין שם) שמצוות כוונתנו, ונמצא שהעיקר הכוונה.

תירוץ ט. טעות אינה אונס'

נודע ביהודה (שות' תניניא י"ד ס"ג, ש'טעות' אינה נחשבת 'אונס' כשוגגה. ולפי זה יש לישיב, שכן אם טעו בבני אדם שאינם מהוונים בגדר 'אונס ולא עשה'.

תירוץ ב. תלוי אם היה לו להעלות בדעתו

שבות יעקב (שות' ח"ב ס"ג) כתוב עזין זה, שהוא שאמרו שאם בא עשהה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, זהו דוקא שנאנש באונס גם באונס שהיה לו להעלות בדעתו, לא נאמר ענין זה [וראה מה שתירוץ לולפי זה תירוץ הר צבי] (אי"ח ח"א ס"ג לה), שלענין בני אדם שאינם סתמיים רזי זה בגדר 'אונס דשכיח', וצריך לברר הדבר מתחילה, שנכשלו בהם הפסידו המצוות.

תירוצים דומים ונוספים

כא. **יש שתירצו** באופן אחר, שבאמת בדרך כלל אין צורך לברר הדבר, אבל בקש שכשלו באופן שהייה להם להעלית בדעתם, כגון שהייה דבר המשולב באופןם 'ענינים', ואז יפסידו השכר.

כב. **דבר משה** (ב"ב ט, ב' אות קיט) תירץ עזין זה, שכן הם היו אשימים בכך להם בני אדם שאינם מהוונים [וראה עוד בתירוץ הבא], ועל כן אינם נחשים.

כג. **דברי שלמה** (שם) תירץ עזין זה, שכן שהם עשו עבריות, בכך שחשדו אותן עבריות גרכו להם שכשלו בבני אדם שאינם מהוונים [שהר' יסוד על כן], נמצא שהם עצם גרכו לאונס על ידי פשיעתם בתקילה. והרי זה בפשיעתו וסופו באונס, שבאופן שהאונס בא על ידי הפשיעה חייב [וראה בבא ק ב) ותוספות שם (ד"ה ושכיח)], ולכן אין ממשום נחשים בדבר.

גבילות לתיאבון אלו מצוים בחייבתו, והוא להלן (תירוץ לא). עם כל זה אין חייב לבבדו בנתינה בסתר, והנותן לו בסתר אינו כופה אף. וזה מה שביקש ירמיה, שיכולים בבני אדם שאינם מהוונים, וממילא 'בעת אף' עשה בהם' (ירמיה י, כג), כי נתינה זו אינה כופה אף [ולפי זה הענין הוא דווקא במתן בסתר, ולא כתירוץ הקודם שהוא בכל צדקה].

תירוץ טו. באופן זה אינו בבחינת 'אונס' קונה בשבח כל'

שפט הנחל (דרוש כב: דף עג, ב) ביאר עזין זה, שהנה אמרו בבבא בתרא (ט, ב): מה שירין זה, כל קליפה וקליפה מצטרפת לשIRON גדול, אף צדקה, כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול. ויש להבין, מה החידוש בכך. ויש לבאר, שהחשבון הכלול של הצדקה הוא הרבה יותר מסך הপוטות, כמו שרשון שהוא הרבה יותר מכל חלקיו, והתחדש שהאדם מקבל את כל השכר, בבחינת 'אונס' קונה בשבח כל' (ראה קידושין מה, ב).

אמנם כל זה כעשהה המצויה כתיקונה, אך כאשר נתונים לנוים שאינם מהוונים, אינו זוכה לשכר גדול זה, אלא רק כפי ערך הנתינה [ויש שהסיפו, שבאופן זה אין הצדקה בבחינת 'שרון' שמן על האדם].

תירוץ טז. אינו מקבל שכר בעולם הזה

ברית אברהם (נדפס בשתת תרל"ה; דברים טו, י) תירץ עזין זה, שבאופן שנותן לעניים שאינם מהוונים, אינו מקבל על כך שכר בעולם הזה, אלא רק בעולם הבא. ונמצא שלא יהיה להם מה לתת יותר [וראה מה שהרחיב בזה].

תירוץ יז. אינו זוכה למילת 'לשמה'

ש שתירץ [בקובץ אוז נדברו (תשמ"ה ח"ב עמ' 22)], שבמציאותצדקה התחדש, גם אם אין הנותן נותן 'לשמה', כיון שהמקבל עושה כן לשם שמים, הוא מזכה את הנותן בכך. ועל כן יתפלל ירמיה, שכשלו בבני אדם שאינם מהוונים, ועל ידי כך לא תהיה להם מילת 'לשמה' [וראה מה שהרחיב בזה].

תירוץ יה. תלוי בחלוקת אם מציאות צדיקות כוונה

כלי חמדה (כי יצא עמ' רלא) ביאר, שהגמרה בבבא קמא (שם) סוברת כדעה (עירובין מה, ב), שמצוות אין צדיקות כוונה, ולדעיה זו העיקר הוא מעשה

המצוה, ולא הכוונה. ובאופן זה שהם מוכשלים בבני אדם שאינם מהוגנים, אין כאן מצוה במעשה.

ולפי דבריו יש לישב, שמה שאמרו (קידושן שם) שאם נאנש ולא עשה מצווה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, הוא כדעה (עירובין שם) שמצוות צרכות כוונה, ונמצא שהעיקר הכוונה.

תריזן יט. 'טעות' אינה 'אונס'

נודע ביהדות (שות' תניניא י"ד סי' צו), ש'טעות' אינה נחשבת 'אונס', אלא כשגגה. ולפי זה יש לישב, שכן אם טעו בני אדם שאינם מהוגנים, אינם בגין 'אונס ולא עשה'.

תריזן כ. תלוי אם היה לו להעלות בדעתו

שבות יעקב (ש"ת ח"ב ס"י) כתב לעין זה, שמה שאמרו שאם נאנש ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, זה דוקא שנאנס **באונס גמור**, אבל באונס שהיה לו להעלות בדעתו, לא נאמר ענין זה [וראה מה שתירץ לפיה]. ולפי זה תירץ הר צבי (או"ח ח"א סי' לה), שלענין בני אדם שאינם מהוגנים, תמיד הרי זה בגין 'אונס דשכיח', וצריך לברר הדבר מתחילה, ועל כן שנכשלו בהם הפסידו המצווה.

תרזצחים דומים ונוספים

כא. יש שתירצטו באופן אחר, שבאמת בדרך כלל אין צורך לברר הדבר, אבל ירמיה ביקש שיכשלו באופן שהיה להם להעלות בדעתם, כגון שהיה דבר המעלה חשד באוטם 'עניהם', וזה יפסידו השכר.

כב. דבר משה (ב"ב ט, ב אות קיט) תירץ לעין זה, שכן הם היו אשימים בכך שנזדמננו להם בני אדם שאינם מהוגנים [וראה עוד בתירוץ הבא], ועל כן אין מהם נחשבים 'אונסitos'.

כג. דברי שלמה (שם) תירץ לעין זה, שכן שם עשו עבריות, בכך שחשדוו לרמייה, ואוthon עבירות גרמו להם שיכשלו בני אדם שאינם מהוגנים [שהרי ירמיה התפלל על כך], נמצא שהם עצם גרים לאונס על ידי פשיעתם מתחילה. והרי זה כתיהילתו בפשיעה וסופה באונס, שבאופן שהאונס בא על ידי הפשיעה חייב [ראיה בבא קמא נב, ב) ותוספות שם ("ה' ושכיח")], וכך אינם נחשבים אונסים בדבר.

ראתה להלן (תירוץ לא), עם כל זה אין חיוב יותר אינו כופה אף, וזה ממה שביקש ירמיה, ים, וממילא 'בעת אפרק' עשה בהם (ירמיה ולפי זה הענין הוא דווקא במתן בסתר, ולא בברית, כיון שהוא מושג בטעות).

בביחינת 'אונס' קונה בשבח כל'

כ"כ עין זו, שהנה אמרו בבבאה בתרא (ט, ב): טטרפת לשIRON גדול, אף צדקה, כל פרוטה יש להבין, מה החידוש בכך. ויש לבאר, הרבה יותר מסך הਪורותות, כמו ששריון רוש שהאדם מקבל את כל השכר, בבחינתן מה, ב).

תקינה, אך כאשר נותן לעניהם שאים אלא רק כפי ערך הנתינה [ניש שהוסיפו, שמן על האדם].

קובל שכיר בעולם הזה

ר' טו, י) תירץ לעין זה, שבאופן שנותן על כר שכיר בעולם הזה, אלא רק בעולם נת יתר [וראה מה שהרחיב בזה].

ובכה למלעלת לשלמה'

גב' עמ' (22)], שבמציאות צדקה התחדש, שגם המקובלousseה כן לשם שמים, והוא מזכה שיכשלו בני אדם שאינם מהוגנים, ועל כן [וראה מה שהרחיב בזה].

חת אם מצוות צרכות כוונה

שהגמרה בבבאה קמא (שם) סוברת כדעה כוונה, ולדעתה זו העיקר הוא מעשה

ל. להשלמתה העניין, נביא דעות נוספת בעיקר הנושא, האם מקיימים מצואה כשותנותים צדקה לעניינים שאינם מהוגנים:

החיד"א (ראש דוד שופטים ד"ה ואולם) ביאר, שנחלקו בכך תנאים ואמוראים (ב"ב ט, ב - י, א), האם מקיימים מצואה בעניינים שאינם מהוגנים [לפי זה היה מקום לישיב קושיתונו, שכבר נחלקו הסוגיות. אך יש לדוחות, שהוחא כתוב של דעתה שקיים מצואה הוא מטעם אחר], כמובואר בתירוץ הבא, ולא מטעם שווייש בעשות מצואה].

לא. **מרומי שדה** (קידושין לו, א"ד "מחולקת") ביאר כעין זה, שבאופן שברור שאין העני עשויה של מקום, הדבר תלי בחלוקת (שם), אם ישראלי כסאים עושים רצונו של מקום קרוים בנם, שלרבבי מאיר קרוים בנם, ולרבבי יהודה אין קרוים בנם. ומה שאמרו בבבא קמא (שם) 'הכשלם בבני אדם שאינם מהוגנים', לרבי הכהונה לרמאים, שאינם עוניים כלל, או שמדוברanganesh שדיםם ש'מורידין ולא מעלה' אותן (ע"ז כו, ב). ולרביה יהודה הכוונה לרשותם בעלם, שאין בהם מצואה כלל [וראה עוד לעיל (תירוץ יב), ובדבר משה (ב"ט, ב אות קיט)].

לב. **יד רמה** (ב"ב ט, ב אות קיט) כתוב, שככל הדעתות (שם) הנונןצדקה לבני אדם שאינם מהוגנים, אינה הצדקה [ולא כמובואר בתירוצים הקודמים, שזו היא מחולקת].

לו. **תלמידי ורבינו יונה** (ברכות מב, א מדפי הר"ף ד"ה לא יתון) כתובו, שמותר לתת לעני לאכול, אף אם הנונן יודע שלא יברך, משום שעושה כן בתורת הצדקה. ובגלוין הש"ס (ב"ק ט"ז כדי) כתוב, שימושו מכך שגם בנתינה לעני שאינו הגון, מקיימים מצאות הצדקה.

תיקון טעות לגליון קמ'

לעוזרינו, נפלה טעות דפוס בגליון קמ' – פרשת מקץ – שאלת א. להלן השאלה המתוקנה, המסתמן בכו הוא הנוסח המתוקן. תודתינו למיעיינים הנכבדים שליט"א שהאיירו עניינו לתקן זה

א. גילוח יוסף בראש השנה

וישלח פרעעה ויקרא את יוסף ויריצחו מן הבוד ויגלאו ויזלח שמלתיו ויבא אל פרעעה (מ"א, יד)
ויגלה, מפני כבוד תמלוכות (צ"ז)
בר"ה (יא, ב) מבואר, שאותו יומם שיצא יוסף מבית האסורה
ראש השנה היה.

כד. דברי שאל (ח"א ב"ק שם ד"ה ויהי – הראשון) ביאר כעין זה, שעשיית הצדקה עם בני אדם שאינם מהוגנים, היא בבחינת 'מנגנון' חובה על ידי חיב' (שבת לב, א), וחשבת כמעשה שאינו טוב, ועל כן אין מקבלים עליה שכר [וראה ביאר זה לעיל (תירוץ יב)].

כה. **אמוי גדליה** (ב"ק שם אות שנה, ובפתה דבר שם ד"ה ובפשטות) תירץ בשפטות, שאף על פי שהאננס ולא עשה מצואה מעלה עליו הכתוב כאלו עשה, כשעשה באמות את המצואה מקבל שכיר יותר [לפי זה כוונת רימהה לתוספת השכר. ויש להעיר על כך מלשון הגמורא (ב"ק שם) 'כדי שלא יקבלו עליהם שכיר', וכן יש להעיר בתירוצים נוספים].

כו. **גלוין הש"ס** (ב"ק שם ד"ה כד') כתוב כעין זה, שייתכן שמקיימים מצואה גם בעני שאינו הגון, אך אין השכר כמו בהגון. ולפי זה ביאר מה שכתב היראים (ס"י שחג, ובדפוס יישן ס"י שי), שאם משאה את הצדקה כדי לחת לעני הגון, איןנו עבור בבל תאה' [אך כבב שאפשר שכונת היראים היא, שאינו מקבל כל בעני שאינו הגון].

כז. **כעין זה** מבואר במשך חכמה (שמות יג, שלענן טריפה [וכדומה] אנו הולכים אחר הרוב, ושוב גם אם באמות יאלל טריפה, לא יתייחס הדבר כבעירה כלל, והרי זה כאילו לא אכל. אבל לעני מזוודה, אם יקרה לאדם שמצוות תיריך, אף שלא היה צריך להחשש לכך, והוא אכן משלם, מכל מקום אי אפשר להחשיב זאת כאילו עשה מעשה חדש, שהיתה לו מזוודה כשרה, ונמצא שלא קיים המצואה. וכן צריך לבדוק המצוות, ואין סומכים על הרוב. הרוי שבאופן שנאנס ולא עשה מצווה אין זה נחשב שקיים, ובהכרה שמה שאמרו שמצוות תיריך עלי הכתוב כאילו עשה, איןנוnochesh כי קיום מצווה ממש].

כח. **רנת יצחק** (רימהה ייח, כג) תירץ [באופן המשלב כמה תירוצים], שבאופן שחיישב ולא עשה אין זה שכיר המצוות, שהרי אונס לאו מכאן דעתיב, אלא שמקבל שכיר על המחושה. ובאופן זה אין כח לצדקתו לכפות אף [שנאמר (משל כי, יד) מותן בסתר יכפה ארכ'], שהרי לא קיים מצות הצדקה, אלא מצווה אחרת. וראה כעין זה בדף על הדף (ב"ק ט, ב, ד"ה אמר רימהה).

כט. **במנורות זב** (דראה ד"ה ואמר, הובא גם בדף על הדף שם) הובא שרבי זושא מאניפולי הקשה, וכי רימהה הצדיק היה חוץ באבדן שנאי חס ושלום. וביאר שהគוניה בזה להיפך, לטובתם. שהנה ידוע, שבמידה שאדם מודד מודדין לו (סוטה ח, ב), ואם אדם בודק את המקבלים ממנו הצדקה אם הם הגונים או לא, גם בשיטים בודקים אחרים, האם הוא ראוי להשפיע לו שפע. אבל אם איןנו בודק ווותן גם לאלו שאינם הגונים, גם בבית דין של מעלה אין בודקים אחרים. ולפי שראה רימהה ששינוייהם הם רשותם, פנה אל הקדוש ברוך הוא שיזמן להם נתינת הצדקה לאנשים שאינם מהוגנים, וממליא גם ממשים ישפיעו עליהם מאוצר מתנת חינם.

ויש לתמוה טובי, כיצד מתיישב הדבר עם לשון הגמורא (שם) 'כדי שלא יקבלו עליהם שכר'.

ל. להשלמת העניין, נביא דעתות נוספות בנוסף בעיקר הנושא, האם מקיימים מצוה כשנותונם:
צדקה לעניים שאינם מהוגנים:
הcheid"א (ראש דוד שופטים ד"ה ואולם) ביאר, שנחלקו בכר תנאים ואמוראים (ב"ב ט, ב - י, א), האם מקיימים מצוה בעניינים שאינם מהוגנים [ולפי זה היה מקום לישיב קושייתנו, שבכר נחלקו הסוגיות]. אך יש לדחות, שהוא כתוב שבדעה שקיים מצוה הוא מטעם אחר, כמובן בתירוץ הבא, ולא מטעם שחביב על השמות מצוה].
לא. מromeי שדה (קידושין לו, א"ד מהחלוקת) ביאר לעין זה, שבאופן שבודר שאין העני עושה רצונו של מקום, הדבר תלוי בחלוקת (שם), אם ישראל כאלים עושים רצונו של מקום קריום בנין, שלרבוי מאיר קריום בנין, ולרביה הזונה אין קריום בנין. ומה שאמרו בדבר בא קמא (שם) 'הכשלים בבני אדם שאינם מהוגנים', לרבי מאיר הכוונה לרמאות, שאינם עניינים כלל, או שמדובר באנשים שדים ש'מורידין ולא מעילין' אוטם ע"ז כו, ב). ולרביה הזונה לרשותם בעלמא, שאין בהם מצוה כלל [וראה עוד לעיל (תירוץ יב), ובדבר משה (ב"ב ט, ב אות קיט)].
לב. יד רמה (ב"ב ט, ב אות קיט) כתוב, שככל הדעות (שם) הנוטןצדקה לבני אדם שאינם מהוגנים, אינהצדקה [ולא כמובן בתירוצים הקודמים, שזה מהחלוקת].
לו. תלמידי רביי יונה (ברכות מב, א מדפי הרי"ף ד"ה לא יtan) כתובו, שמותר לחתן עניין לאוכל, אף אם הנוטן יודע שלא יברך, משומש שעשויה כן בתורת הצדקה. ובגלוינו השים (ב' ק). שם ד"ה (כדי) כתוב, שמשמעו מכך שגם בונתינה לעני שאיינו הגון, מקיימים מצות הצדקה.

תיקון טעויות לגליון Km

לצערינו, נפלה טעות דפוס ב글ין קמ - פרשת מקץ - שאלת א. להלן השאלה המתבקשת, המשומן בק' הוא הנוסח המקורי. תודתינו למעינים הנכבדים שליט'א שהארו עיננו לתיקון זה

א. גילוח יוסף בראש השנה

וישלוֹז פרעה ויקרא את יוסף ויריצחו מן הבר
ויגלוֹז ויזלְק שמלתו ויבא אל פרעה (כט, ז)
ויגלה, מפני כבוד המלכות (כט)
בר"ה (יא, ב) מבואר, שאותו יום שיצא יוסף מבית האסורים,
ראש השנה היה.

– הראשו) ביאר כעין זה, שעשית צדקה עם כלGINן כוֹהֵן הַמְבָרֶךָ (נומראן). י' – וזה עלייה שכר [וראה כעין זה לעיל (תירוץ י)].
ובפתח דבר שם ד"ה ובפישטו) תירץ בפשטו, עליה עליו הכתוב כאלו עשה, השועשה באמות כוונת רימה לתוספת השכר. ויש להעיר על כך ללו לעלה שכרי, וכן יש להעיר בתירוצים נספחים].
כתב בעין זה, שיתכן שמקיימים מצוה גם בעני ולפי זה ביאר מה שכתב הראים (ס"י שחצ'ת הצדקה כדי לתת לעני הגון, אינו עובר בלב אדים היא, שאינו מקרים כלל בעני שאינו הגון].
שעתות יי', שלענין טריפה [וכdomה] אנו והולכים טטרוף, לא יתיחס הדבר עכבריה כלל, והרי זה קדקה לאדם שמצוותו תיריקב, אף שאלה היה ציריך אי אפשר להחשיב זאת כאילו עשה מעשה חדש, קיים המצויה. וכך צריך לבדוק המצוות, ואין ז ואלה עשה מצוה אין זה נחשב שקיים, ובחרכה ילו שעאה, אינו נהשב כיום מצוה ממש.
באופן המשלב כמו תירוצים), שבאופן שחישב אונס לאו מכאן דעתך, אלא שמקבל שכר על לכופת אף [שנאמר (משל כי, ז) 'מן בסתרו, אלא מצוה אחרת. וראה כעין זה בדף עיל הדף עילו שעאה, אינו נהשב כיום מצוה ממש.
החפץ באבדן שונים חס ושלום. ובאי שזכהונה ממידה שאדם מודד מודדין לו (סוטה ח, ב), ואם אם הם הגונים או לא, גם בשמיים בודקים אחרים, אם אם איננו בזק ונוטן גם לאלו שאינם הגונים, ואם ולפי שורה רימה ששונוינו הם רשעים, פנה יניתצדקה لأنשים שאינם מהוגנים, וממילא גם חינוך.